

ZORA ŽAGAR

(6. NOVEMBER 1950 – 21. MAJ 2007)

Zora Žagar, prijateljica, kolegica in sodelavka, muzejska svetovalka v Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« v Piranu, je odšla od nas. Ostal mi je živ spomin na njeno osebno toplino in življenjski optimizem, ki sta prevevala tudi njen odnos do dela. V vsaki nalogi je našla raziskovalni navdih, spoštovala je sodelavce, težave premagovala s svojim umetniškim darom in občutkom za humor. Preučevala je ribištvo, oljkarstvo in solinarstvo, gospodarstvo, stavbarstvo in notranjo opremo, izsledke predstavljala na razstavah, v katalogih, znanstvenih in strokovnih člankih. Njeni najpomembnejši in najvidnejši deli sta etnološki zbirki v Tonini hiši v vasi Sv. Peter in v Muzeju solinarstva v Sečoveljskih solinah.

Po diplomi iz etnologije in zgodovine umetnosti na FF v Ljubljani se je, Ljubljančanka, preselila v Lucijo in se leta 1978 zaposlila v muzeju v Piranu. Bila je prva etnologinja v tem muzeju, kjer je bilo za etnologijo že veliko razumevanja, predvsem po zaslugi zgodovinarja Miroslava Pahorja, takratnega ravnatelja, ki je s svojim delom ustvaril temelje za etnološko preučevanje solin. Bil je tudi prvi pobudnik za postavitve muzeja solinarstva,

možnost za uresničenje njegove zamisli pa se je pojavila šele s prihodom mlade etnologinje, ki ji je to kmalu postala osrednja zadolžitev. Sicer pa je morala Zora Žagar etnološko tematiko, povezano z morjem, postaviti od začetka.

Začela je z morskim ribištvom. Raziskovala je na terenu in zbirala predmete za načrtovano muzejsko zbirko in izsledke predstavila v Izoli leta 1982 na razstavi ribiških eksponatov, ki so bili pozneje preneseni v Zbirko Splošne plovbe v Portorožu, in leta 1985 na razstavi o industrijskem morskem ribištvu na slovenski obali. Sodelovala je tudi v interdisciplinarni raziskavi leta 1978 za načrt prenove starega mestnega jedra Izole pod vodstvom arhitekta dr. Petra Fistra in etnologinje Zvone Ciglič.

Leta 1979 je začela tudi s pripravo zbirke v Tonini hiši, ki jo je prenovil Medobčinski zavod za spomeniško varstvo Piran (zdaj Zavod RS za varstvo kulturne dediščine, enota Piran); v pritličju je imela oljarno, v nadstropju pa bivališče kmečke družine. Spoprijela se je z nalogo, da najde prostorom primerno opremo, kajti prvotna ni bila ohranjena. Lotila se je terenskega dela, dokumentirala in zbirala predmete in podatke o notranji opremi kmečkih hiš in oljarn in se seznanjala z delovnimi postopki, predmeti in orodjem za oljarstvo. Pri tem si je nabrala tudi širše etnološko znanje o istrski kulturi. Pri postavitvi zbirke so sodelovali tudi drugi sodelavci muzeja, Pokrajinski muzej iz Kopra in Slovenski etnografski muzej, vendar je Zora vse strokovno izpeljala in poskrbela za dokončno ureditev spomenika in njegove okolice. Tonina hiša je bila odprta leta 1983, katalog z Zorinim besedilom je izšel leta 1985.

V naslednjem obdobju se je vse intenzivneje posvečala solinam. Treba je bilo evidentirati nepremično dediščino v predelu Fontanigge v Sečoveljskih solinah, presoditi možnosti za uresničitev muzeja solinarstva in se odločiti o kraju postavitve, zanj obnoviti solinsko hišo in solno polje, dopolniti zbirko s predmeti in novimi podatki s terena, iz arhivov in iz literature. Tudi pri tem delu, kakor že pri Tonini hiši, je piranski muzej zgleddo sodeloval z Zavodom za varstvo kulturne dediščine iz Pirana, ki je pripravil strokovno podlago za razglasitev Krajinskega parka z etnološkim rezervatom za muzej solinarstva ob kanalu Giassi leta 1990. Zora se je pri tem srečevala z vrsto nepredvidljivih težav, od finančnih do logističnih in strokovnih, a jih je premagovala s svojo odprtostjo za stike z vsemi sodelujočimi, predvsem s solinarji, brez katerih ne bi bilo mogoče obnoviti stare produkcije soli, ki daje temu muzeju posebno vrednost. Pri tem moram omeniti tudi Borisa Križana, Zorinega življenjskega sopotnika, ki je na Zavodu skrbel za naravno dediščino, saj sta bila skupaj jedro te interdisciplinarne skupine. Leta 1987 je s sodelavci pripravila razstavo *Sečoveljske soline včeraj – danes – jutri* (katalog k razstavi je izšel leta 1988) in zanj je Pomorski muzej leta 1989 prejel Murkovo priznanje.

Takrat so se začela tudi obnovitvena dela v solinah. Med letoma 1989 in 1994 sta bili obnovljeni solinski hiši s pripadajočima solnima poljema. Prva je rekonstrukcija solinske hiše, druga je namenjena spravi orodja, skladiščenju soli in prostoru za solinarje in udeležence delovnih taborov. Obnovljeno je bilo solno polje s starim solinarskim orodjem. Muzej solinarstva je bil odprt spomladi leta 1991. Zora je uredila katalog, prispevala svoje

izsledke in pridobila sodelavce; to je doslej najcelovitejša interdisciplinarna predstavitev naravne in kulturne dediščine solin na severozahodni jadranski obali, s poudarkom na Sečoveljskih. Delo v solinah se je nadaljevalo. Leta 2002 je bila v pritličnem skladišču urejena stalna razstava o solinarstvu ob istrski obali, ob pomolu kanala je bil zgrajen tudi lesen pomol, namenjen pristajanju plovil, ki prevažajo obiskovalce muzeja.

Muzej solinarstva je izreden dosežek in Pomorski muzej »Sergej Mašera« je zanj prejel ugledni mednarodni priznanji – leta 1994 je kandidiral za naziv Evropski muzej leta in se uvrstil na visoko deseto mesto, leta 2004 pa je prejel nagrado Evropske unije za kulturno dediščino Europa Nostra 2003, kakor je bilo zapisano v utemeljitvi, »za vzorno in tenkočutno revitalizacijo kulturne krajine, obnovo tradicionalnega postopka pridelave soli, obnovo stavbne dediščine in za izobraževalne dejavnosti v harmoničnem sožitju z občutljivim naravnim okoljem Krajinskega parka Sečoveljske soline.« S tem je bilo najpomembnejše delo opravljeno, vendar je bila predvidena nadaljnja širitev muzeja solinarstva z muzejsko, pedagoško in raziskovalno dejavnostjo in postopna obnova dodatnih solinskih hiš v kanalu Giassi. Zora Žagar si je prizadevala za ta razvoj, a je večkrat dejala, da si zelo želi, da se bo lahko zdaj, ko je muzej pod streho, posvetila terenskem in arhivskemu raziskovanju solinarstva. Sodelovala je na več mednarodnih posvetih o kulturni dediščini solin. Bila je ena od pobudnic in glavnih sodelavk mednarodnega projekta »Vse o soli«, ki ga je podprla Evropska skupnost s sredstvi Phare (1998–2002). V tem projektu je bil Muzej solinarstva obravnavan kot zgled muzejske predstavitve in Zora Žagar je pomagala kolegom iz drugih držav pri snovanju podobnih zamisli.

Huda bolezen ji je preprečila uresničitev mnogih načrtov, vendar dela ni opustila. Objavila je številne prispevke o solinarstvu in morskem ribištvu, za *Slovenski etnološki leksikon* je napisala gesla o solinarstvu in bila tudi urednica gesel o morskem ribištvu in oljarstvu. Ko so Muzej solinarstva začeli ogrožati konfliktni interesi na območju Sečoveljskih solin, se je oglašala in pisala članke in strokovno in širšo javnost osveščala o pomenu muzeja z delujočimi starimi solinami.

S svojim delom je obogatila etnologijo Istre in oživila dragocenosti njene kulturne dediščine.

Mojca Ravnik